

UN ASPECT INEDIT AL SITULUI DE LA AMPOIȚA (JUD. ALBA)

Daniela Gurgu,

Dan Anghel

Drumul cel mai scurt pentru a pătrunde în inima munților Apuseni urmărește traseul Ampoiului, de la vărsarea în râul Mureș, până la izvor, străbătând zona numită de localnici „Mocănimca Ampoiului”. Relieful variat prezintă dealuri împădurite și o luncă cu peisaj divers în care alternează zone înguste, cu porțiuni largi propice agriculturii. Din loc în loc, dealurile sunt punctate de Țancuri calcaroase, mărturie a unor perioade agitate ale scoarței pământului¹.

Aceste clipe reprezintă blocuri desprinse dintr-o faleză calcaroasă și alunecate pe talazul continental, apoi prinse în sedimentarea flișului cretacic în zona maritimă litorală. Nu sunt calcare omogene, ci brecii cu elemente calcaroase ce înglobează orbitoline². Înălțimea lor variază de la mici blocuri de 3-4 metri, până la pereții de 60 metri.

Cele mai importante dintre aceste stânci sunt „Calcarele” de la Ampoița, numite de localnici „Stogurile Popii”, „Pietrele Gomușei” sau „Pietrele lui Bacioacă”. Aflate pe teritoriul satului cu același nume, la 10 kilometri distanță de Alba Iulia, cele trei stânci, declarate rezervație naturală, prezintă variate forme de croziune, abriuri, lapiezuri verticale, alveole, hornuri create de-a lungul timpului de mișcările tectonice și acțiunea agenților atmosferici³ (fig. 1).

Toți acești factori au transformat blocurile calcaroase în adevărate turnuri, accesul pe vârful lor fiind îngreunat de pereți verticali care le înconjoară din toate părțile. Rarele porțiuni care permit urcarea sunt și ele barate de trepte verticale sau treceri înguste printre pereți. În jurul stâncilor se află o stațiune arheologică intens locuită pe parcursul mai multor epoci.

Periegezele și sondajele efectuate de I. Berciu și R. Vulpe în 1944 sau de H. Ciugudeanu între 1978 și 1992 au identificat urme aparținând culturii Coțofeni, bronzului timpuriu, culturii Wietenberg, epocii Latene și evului mediu timpuriu⁴. În apropiere sunt semnalate urmele unei „vilae rusticae” și au fost identificate resturi ale drumului roman care leagă orașul Apulum de centrul minier de la Ampelum (Zlatna).

La circa 2 kilometri spre nord, în punctul numit Pevet, se află o necropolă tumulară aparținând bronzului timpuriu cuprinzând 8 tumuli și săpată integral de H. Ciugudean

între anii 1979–1985⁵.

Locuirea intensă a acestei zone a favorizat, pe lângă avantajele oferite de valea largă a Ampoiței, de dealurile din jur și de existența celor trei stânci. Ele puteau fi folosite ca adevărate fortificații naturale, ușor de apărat, surplombele și abriurile de la bază creând adăposturi naturale.

Două dintre stânci prezintă în partea superioară platou sau terase relativ orizontale, cea de-a treia un vârf ascuțit despicaț în două de o dicloză cu o lățime care variază între 1 și 3 metri.

Informațiile despre această zonă nu precizează dacă au fost descoperite urme de locuire pe platourile stâncilor⁶. Periegezele sau sondajele au fost îngreunate atât de accesul dificil, cât și de faptul că stratul de vegetație de sus este subțire, majoritatea materialelor existente fiind, probabil spălate de apă și scurse la baza pereților.

Periegeza noastră din primăvara anului 1998 a avut ca scop identificarea unor eventuale urme de locuire păstrate pe stânci.

Prima piatră (numărătoarea începând dinspre drumul de acces din sat) nu prezintă pe vârf, la suprafață nici un fel de material care să ateste locuirea ei în vechime, deși există câteva terase largi ușor de amenajat.

Cea de-a treia stâncă, după cum am menționat anterior, prezintă doar un spațiu restrâns pe vârf, inadecvat pentru locuire sau refugiu.

Dacă pe aceste două stânci accesul se poate face relativ ușor, cu piciorul, la cea de-a doua, pereții verticali cu înălțimi variind între 20 și 50 metri împiedică astăzi accesul fără un echipament adecvat. Utilizând, însă un echipament special pentru alpinism ne-a fost posibil accesul și pe această stâncă.

Urcarea s-a realizat prin zona cea mai înaltă a pereților deoarece prin acest loc este mai ușor, peretele având o înclinație sub 90°, în rest fețele verticale sau ușor surplombate.

Platoul superior este cel mai larg fiind propice pentru locuire. Dimensiunile acestuia variază datorită formei ovale a stâncii, lungimea maximă fiind de 60 metri iar lățimea de 50 metri. Este ușor înclinat spre sud-est, singura parte orizontală fiind o muchie îngustă de 24 metri în zona cea mai înaltă.

Aici au fost găsite la suprafață fragmente ceramice aparținând fazei a II-a mergând chiar până în faza a III-a culturi Wietemberg, fragmente de chirpici (Pl. II, 9) cu urme de nuia, oase calcinate, așchii de cuarțit și gresie cuarțitică.

Prezența chirpiciului dovedește existența unor amenajări ridicate pe vârf, direct peste stratul superficial de sol care acoperă stâncă.

Atât lutul cât și lemnul necesar pentru construcția adăposturilor au trebuit să fie transportate de jos, aceasta necesitând o cale de acces ușor de folosit.

Între formele ceramice se evidențiază fragmente de strachină⁷ cu buza evazată,

umăr ușor pronunțat, decorate cu incizii și caneluri (Pl. I , 2, 3). Decorul incizat se caracterizează prin linii orizontale care delimitează benzi ornamentale umplute cu linii paralele, oblice sau motive în formă de „X” (Pl. I, 3, 4, 5, Pl. II, 2). Se evidențiază decoruri executate prin impresiuni cu linii oblice paralele realizate pe exteriorul fragmentelor în zona buzei (Pl. I, 1, Pl. II, 3). Sunt prezentate fragmente din vase sac de mari dimensiuni neornamentate (Pl. I, 6) sau decorate cu brâu aplicat în relief, alveolate prin impresiuni cu unghia (Pl. II, 1, 3, 5). Ca și metodă de modelare a vaselor se poate observa pe interiorul fragmentului de vas de tip sac, contururile puțin finisate rezultate în urma ridicării vasului prin tehnica colacilor suprapuși.

Ceramica este de culoare brună, galben-brun sau neagră , indicând o ardere în atmosferă reducătoare.

Ca degresant s-au utilizat nisip fin pentru ceramică fină, lustruită și decorată cu caneluri și nisip cu bobul mare pentru vasele de mari dimensiuni.

Atât prepararea lutului, cât și arderea lui, au dus la producerea unei ceramici de calitate, ea fiind bine conservată, deși a fost expusă direct intemperiilor la suprafața solului.

Materialul litic constă din trei așchii, două din gresie cuarțitică, iar unul din cuarțit, rezultat în urma prelucrării unor unelte (Pl. II, 6-8).

Piese osteologice constau dintr-o vertebră calcinată și din două fragmente de coastă, probabil de ovicaprine.

Trebuie remarcat faptul că materialul descoperit aparține culturii Wietenberg, deși la baza stâncilor sunt semnalate și materiale caracteristice pentru alte perioade (cultura Coțofeni, epoca Latène, prefeudal).

Unele așezări caracteristice acestei culturi sunt plasate pe forme de relief dominante (Ardeu, Cetea, Deva), toate acestea având scop defensiv⁸.

Întrebarea care se ridică în legătură cu această așezare se referă la modalitățile prin care se putea face în vechime accesul pe această stâncă.

Cu siguranță, populațiile care trăiau în strânsă legătură cu natura aveau o dexteritate deosebită în deplasarea pe teren dificil, dar este puțin probabil să fi putut escalada pereții verticali și mai mult decât atât, să transporte în vârf vasele ceramice, alimente, apă, materiale pentru amenajat adăposturi necesare locuirii, chiar dacă ea a avut caracterul unui loc de refugiu pentru o perioadă scurtă.

Materialele descoperite, în special fragmentele de chirpici și oasele calcinate, dovedesc că vârful stâncii a fost folosit, aici având loc activități specifice unei locuiri.

O ipoteză constantă din faptul că de-a lungul timpului, sub acțiunea agenților atmosferici (ploaia, vântul, îngheț) sau a mișcărilor tectonice, stânca să-și fi modificat forma, încât eventualele căi de acces ușoare să fi dispărut.

Perioada de timp scurt, în termeni geologici, faptul că agenții crozivi acționează

doar în sensul aplatizării formelor de relief și lipsa unor prăbușiri la baza pereților ne îndeamnă să presupunem că în perioada de timp scurtă (1600-1300 a.Chr.) aspectul actual al stâncii a fost doar foarte puțin modificat.

Propunerea noastră pentru modul în care s-a făcut accesul se referă la utilizarea unuiu sau a mai multor trunchiuri de brad (existenți în zonă și acum) sprijiniți de perete în locul unde acesta este cel mai puțin înalt, de doar 20 metri.

Având în vedere că înălțimea trunchiului unui brad poate ajunge la maturitate la cca. 40 metri, iar la începutul erei creștine existau din abundență brazi columnari care atingeau 60-70 metri, putem considera aceasta o metodă de urcare⁹.

Cioturile crengilor puteau fi folosite ca trepte sau acestea puteau fi săpate direct în trunchi, tehnica fiind utilizată și acum în arhitectura tradițională și până nu de mult în activitățile miniere. Un astfel de acces este ușor de folosit, prin intermediul lui putând fi urcate diferite materiale, fiind totodată și ușor de apărât.

Natura locuirii pe această stâncă este cu siguranță doar una de refugiu, viețuirea îndelungată sus fiind expusă intemperiei.

Situații similare de locuire pe platourile unei stânci se întâlnesc și la alte situri de pe valea Ampoiului¹⁰, aproape în toate vârfurile stâncoase fiind atestate urme de locuire, dar „Calcarele” de la Ampoița se diferențiază de restul punctelor prin faptul că aici accesul este extrem de dificil.

Comunicare prezentată la Caransebeș în cadrul Simpozionului „In Memoriam C-tin. și Hadrian Daicoviciu” din anul 1998.

NOTE

1. Gh. Anghel, Gh. Năbaca, Emilia Anghel, *Ghid Turistic al Județului Alba*, Editura Sport Turism, București, 1982, p. 137.
2. *idem*, p. 138.
3. *idem*, p. 139.
4. Repertoriu Arheologic al Județului Alba, în *Bibliotheca Musei Apulensis*, Alba Iulia, 1995, p. 48.
5. H. Ciugudeanu, *Grupul Tumular Baden și Câteva considerații privind epoca timpurie a bronzului în vestul Transilvaniei*, *Apulum*, nr. 23/1984, p.68-76.
6. I. Andrișoiu, *Civilizația tracilor în sud-vestul Transilvaniei în Epoca Bronzului*, în *Bibliotheca Thracologica II*, București, 1992, p. 119.
7. *idem* 4, p. 48.
8. *idem* 6, p. 56, D. Berciu, I. Berciu, *Cercetări și săpături arheologice în județul Turda și Alba*, *Apulum*, II, 1943-1945, p. 24.
9. Cristian D. Stoiculescu, *Regresul pădurii înseamnă declinul biodiversității*, în *Revista Pădurea Noastră*, București, iulie, 1998, nr. 374, p. 7.
10. I.T. Lușorăan, *Așezările purtătorilor culturii Coțofeni din bazinul Ampoiului III*, în *Apulum* XXVII-XXX, p. 105.

AN INEDIT SIGHT OF AMPOITA SIT

Summary

The shortest way to come to the center of the Apuseni Montains follow the Ampoi road, from the flow into the Mures river, untile the spring, traversing the area named by the locals "Mocanimea Ampoiului".

From place to place, the hill are dotted by linstone crags, testimony of an agitate ages of the terrestrial crust.

The most significant between these rock are „Calcarele „from Ampoita named by locals "Stogurile Popii", "Piertele Gomusei", "Pietrele lui Bocioaca".

The researches effected by I. Berciu and R. Vulpe in 1944 or by H. Ciugudeanu between 1978 and 1992 have identified vestiges belongs to Cotofeni culture, early bronye, Wiettemberg culture, Latene epoch and middle eve.

The intensety living of this area has been encouraging by the hills from all around and existence of the three stones, and not in the end by the advantages offered by the valley of Ampoita.

Two of the stones present in the suprior part, a stage or horizontally relative terraces, the third of them a sharp peak splinted in two, from one to three meteres between the partes in some places.

Our purpose was the identification of living vestiges keeping on the stones.

We had pay attention to the second stone, here beging a hardly access then on the other stones, the vertically walls with various heights between twenty and fifty meter making it difficult to access.

The upper stage is favourable for living. Here have found on the surface pottery fragments belong to second phase, even till the third phase of the Wiettemberg culture, adobe fragments (Pl. IV, 4) with rod vestiges, calcined bones, splinters of quartz and quarzal gridtone.

The adobe proves the existence of the arrangers, both the clay and the wood too, necessary to build must have been transported from the bottom, requiring an easy road to use.

The pottery (Pl.I, 2-5, Pl.III, 1-3,5) has a brown, yellow-brown or black color, indicating a reducing atmosphere burring. The osteologic consist of calcinated vertebra and two rib fragments from sheep-nanygoat, probably. The litic material is compose by three splinters (Pl. IV, 1-3), two of them from quartzal gristone and the third from quartz. The discovered material belongs to.

Our proposal for the stone accesses is reporting to use one or several pine trunks, propping up in the wall, in the shortest place (twenty meters). Wiettemberg culture.

Our question is referring to the modalities of the stone accesses.

The stump branches could be used as treads, the treads could be digging up in trunk, too, the tehniqe being use in our days in traditional arhitecture.

On this access way they could cimb up different materials, beging easily to defend.

In conclusion, the settlement on this stone was only for refuge. Similar situations we meet to the other sits on the Ampoița Valley, too, „Calcarele” from the Ampoița are characterized by difficulty access.

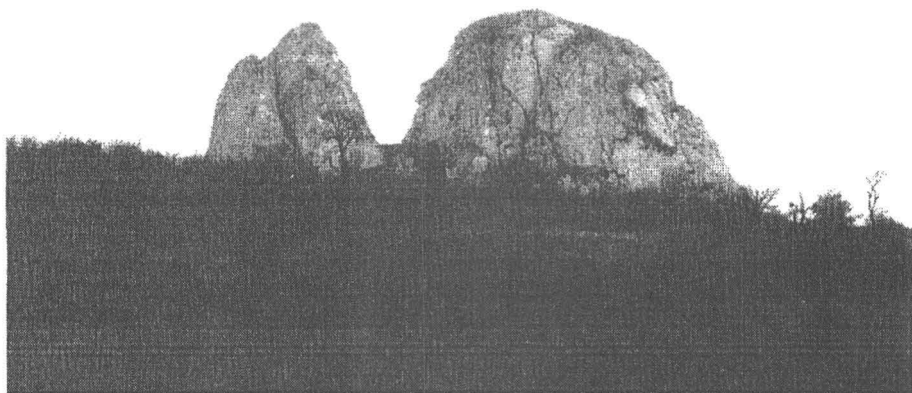
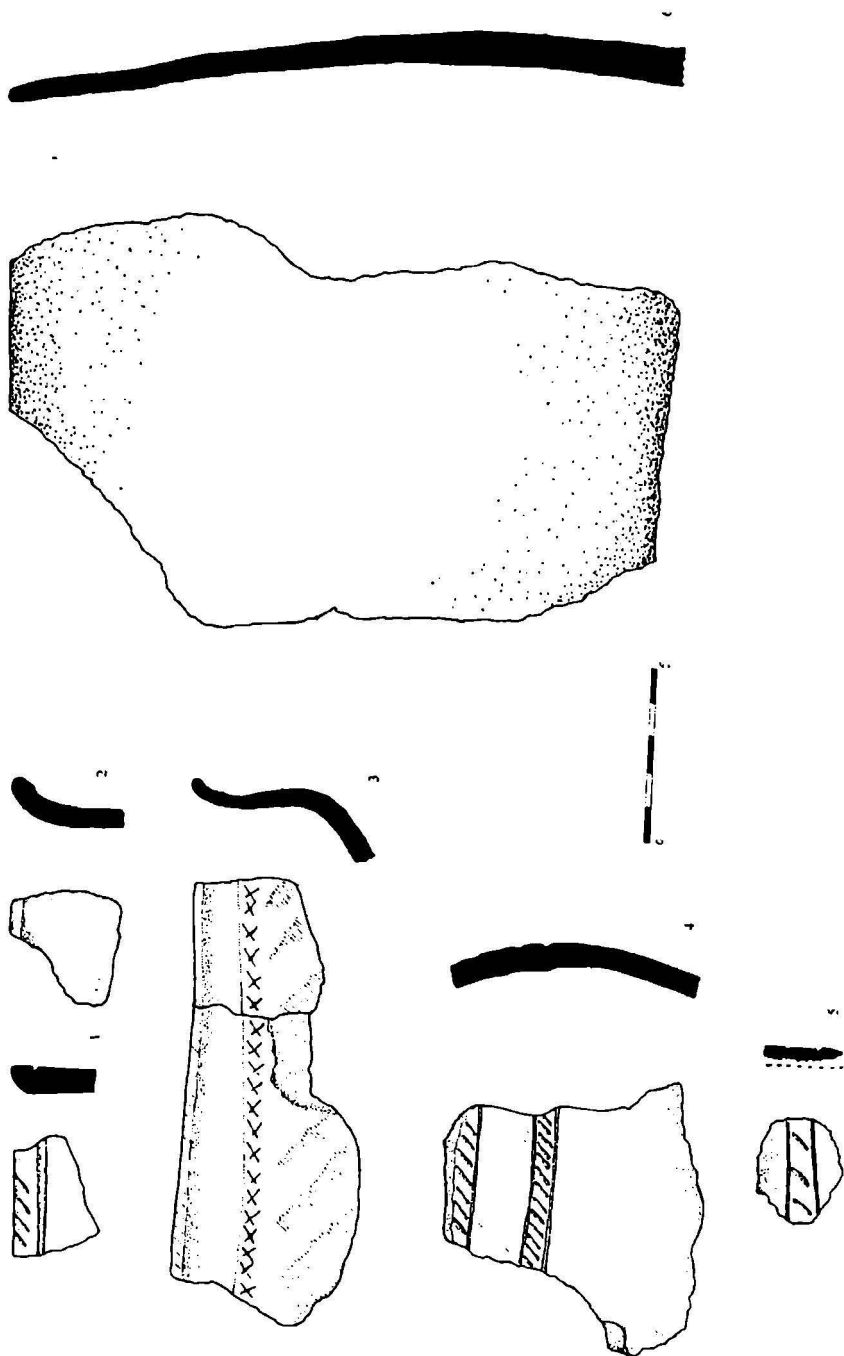

Fig. 1.

Pl. I. 1-6 material ceramic

Pl. II. 1-5 material ceramic; 6-8 material litic; 9 fragment chirpici

